

Florea
FIRAN

Paul Goma

un simbol al rezistenței anticomuniste

Prozator și memorialist, cu o activitate literară ce însumează aproape 30 de volume, toate scrise în limba română, dar mai ales prin acțiunile sale disidente, Paul Goma este un adevărat simbol al rezistenței anticomuniste. În aproape întreaga sa operă este vizibil acest aspect pentru care destinul său literar și de disident va cunoaște o traiectorie neașteptată. Lipsa de solidaritate în susținerea protestelor sale a intelectualilor români în general și a scriitorilor în special, pe care o invocă mereu, este pusă pe seama fricii față de dictatura comunistă, mai puternică decât curajul de a înfrunta sistemul. I-au fost totuși alături, în anumite perioade, Ion Negoitescu, Dumitru Țepeneag, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca care l-au încurajat de la început prin difuzarea la *Europa Liberă* a unor articole de atitudine sau fragmente din romanele sale în care regimul comunist din România era demasc.

Adrian Marino, în volumul său de memorii *Viața unui om singur* (2010), susținea că „Paul Goma este rezistentul anticomunist arhetipic. Cel

mai important și astfel va rămâne în istoria rezistenței române. În același timp, cu o înclinație nativă spre egocentrism, narcisism și megalomanie galopantă. [...] Radicalismul său etic, politic și civic, intransigența sa combativă, într-o țară de eterni adaptabili, mi-l făceau totuși simpatic, deși enormitățile și extravagantele sale au luat destul de repede forme maladive”.

În perioada anilor 1970, când elita noastră intelectuală „părea apolitică”, Eugen Ionescu îl numea „Soljenițin al României”. Dramaturgul reia această apreciere într-un articol din „Le Monde” (9 mart. 1979) în care este comentat volumul *Le Tremblement des hommes*: „...livre du seul disident roumain connu jusqu'à ce jour. Il est Soljenitsyne roumain”.

Fire incomodă, impulsivă uneori, intransigent, hotărât și radical până la capăt în manifestările sale, protestând vehement și zgomotos, Paul Goma s-a aflat în permanent conflict cu oficialitățile, cum o dovedesc multe dintre scrierile sale. Prin opera sa exprimă drama societății noastre din perioada comunismului a cărei victimă va deveni.

Continuare în p. 2

Eseu

Oana Băluică

Geo Constantinescu

Mihai Ene

Emanuel D. Florescu

Dodo Niță

Gabriela Rusu-Păsărin

Bogdan Popa

Anda Simion

Proză

Radu Polizu

Adrian Sângeorzan

John Michael Flynn

Poezie

Andrei Codrescu

Dan Duțescu

Carmen Firan

Elena Ștefci

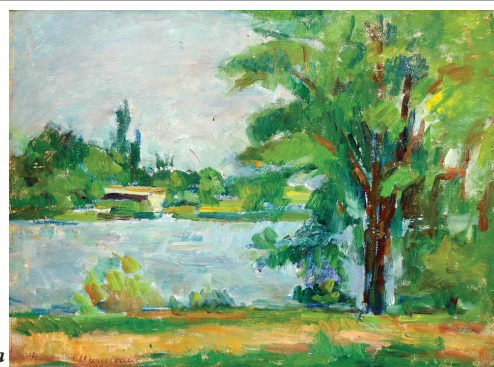
Constantin Cubleșan – <i>Compendiu al receptării critice – „Luceafărul”</i>	p. 4
Adrian Cioroianu – <i>Răzbunarea lui Tyche – sau acel adevăr de care ne temem cu toți</i>	p. 6
Ioan Lascu – <i>Strănepoții hatmanului Arbore</i>	p. 8
Ionel Bușe – <i>Caut un Om! In memoriam Paul Goma</i>	p. 9
Dumitru Radu Popa – <i>Beethoven 250 – la Carnegie Hall</i>	p. 11
Dan Ionescu – <i>Romanul „Ion” – 100 de ani de la apariție</i>	p. 17
Ion Parhon – <i>„A fi sau a nu fi?”</i>	p. 21

Emilian Ștefăruță

*Gérard Garouste –
„Cealaltă față”*

p. 24

Ion Musculeanu – *Peisaj din Mogoșoaia*

Sumar

- Florea Firan, Paul Goma. Un simbol al rezistenței anticomuniste** / pp. 1-3
- Constantin Cubleșan, Compendiu al receptării critice – „Luceafărul”** / p. 4
- Adrian Cioroianu, Răzbumarea lui Tyche – sau acel adevăr de care ne temem cu toți** / pp. 5-6
- Mihai Ene, Așteptare, pericol, oportunitate** / p. 6
- Elena Ștefci, Poeme: Între patru pereți, Alt solstițiu de iarnă, Tot ce-i stă în putință, Timpi diferiți, Deasupra oceanului** / p. 7
- Ioan Lascu, Strănepoții hatmanului Arbore** / p. 8
- Ionel Bușe, Caut un Om! In memoriam Paul Goma** / pp. 9, 10
- Oana Băluică, Istoriile personale ale orașelor** / p. 10
- Dumitru Radu Popa, Beethoven 250 – La Carnegie Hall** / p. 11
- Adrian Sângeorzan, Asteroidul de gheață** / pp. 12, 13
- Andrei Codrescu, Poeme: Două poezii** / p. 13
- Carmen Firan, Poeme: Când înfloresc deșertul, Zei și măști** / p. 13
- John Michael Flynn, Hai la masă!** / pp. 14, 15
- Radu Polizu, E liniște în New York** / p. 15
- Gabriela Rusu-Păsărin, Puterea de incantație a amintirii** / p. 16
- Dan Ionescu, Romanul „Ion”, 100 de ani de la apariție** / p. 17
- Emanuel D. Florescu, Trăim în cea mai bună lume posibilă?** / p. 18
- Geo Constantinescu, „Memoriile” lui Alexandru Vaida Voevod** / p. 19
- Dan Duțescu, Poeme: Penitență, Și norii plâng** / p. 20
- Bogdan Popa, Zona iluziei. Eroul în cultura populară** / p. 20
- Ion Parhon, „A fi sau a nu fi”** / pp. 21-22
- Anda Simion, Teatrul în vremea pandemiei** / p. 22
- Red., Arhivă sentimentală** / p. 22
- Dodo Niță, Weekend la bibliotecă** / p. 23
- Red., Okeanos: „Apostrof”** / p. 23
- Emilian Ștefăruț, Gérard Garouste – „Cealaltă față”** / p. 24

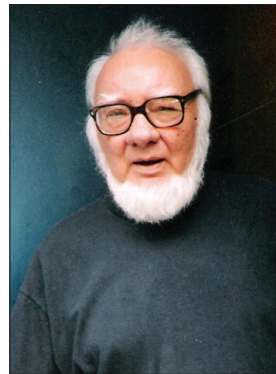
Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Paul Goma

un simbol al rezistenței anticomuniste

Dincolo de valoarea artistică a operei sale care îl impune ca un scriitor contemporan important, aceasta capătă în timp și valențe documentare. Scriitorul s-a declarat în mai multe împrejurări și interviuri nemulțumit că după 1989 nu a fost totuși întâmpinat cum s-ar fi cuvenit „nici ca disident, nici ca prozator”. Este citit și interpretat divers și controversat, poate prea subiectiv, într-un fel sau altul. Încă nediscutat la justa valoare, critica literară fiind împărțită și uneori preocupată mai mult de personalitatea incomodă decât de opera sa, Paul Goma își va găsi în timp locul adevărat în literatură.

Cornel Ungureanu, referindu-se la imaginea creată prin operă, atât în Occident cât și în România, scria: „Erou al unui exil perpetuu, trăind și exersând dezrădăcinarea, Paul Goma, nu s-a legat de iluzia Operei; nici a Literaturii fictive. Om al adevărului palpabil, verificat de tradiție, el și-a adăugat, cu timpul, o experiență a confruntării cu Puterea. Calitatea sa de martor e mai prețioasă decât calitatea de romancier, rolul depoziției este mai important decât al posibilelor ficțiuni. În procesul comunismului, cărțile sale rămân documente esențiale”.

Originar din Basarabia, satul Mana, județul Orhei, unde s-a născut la 2 octombrie 1935, Paul Goma este fiul lui Eufimie Goma și al Mariei, născută Popescu, ambii învățători. În 1940 nu reușesc să se refugieze în România, tatăl este arestat de NKVD și deportat în Siberia până în 1943. Cu ajutorul unor acte false familia scapă de deportare și se stabilește în România, în satul Buia, Târnava Mare (1945). Școala primară o începe în satul natal și o continuă în diferite școli din zona Sibiului și Târnavei Mari, iar în 1946 devine elev la Școala Normală „Andrei Șaguna” din Sibiu. Din 1949 frecventează Liceul „Gh. Șincai” din același oraș, de unde în 1952 este eliminat în urma confiscării unui jurnal și transferat la Liceul „Negru Vodă” din Făgăraș pe care îl absolvă în 1953. Copilăria, adolescența și anii de tinerețe îl marchează profund, perioadă pe care o evocă în multe dintre cărțile sale.

În 1954 este admis prin concurs la Facultatea de Filologie a Universității din București și la Școala de Literatură „M. Eminescu” optând pentru aceasta din urmă. Atitudinea sa nonconformistă și spiritul vindicativ, lecturile unor fragmente de proză interzisă la seminariile studențești, mai ales în timpul revoluției din Ungaria (1956), îi aduc arestarea și condamnarea la doi ani de închisoare corecțională pe care-i execută la Malmaison (București), la penitenciarul Jilava (1957) și la Gherla (1958), despre care va scrie mai târziu. Eliberat, i se impune domiciliu obligatoriu în satul Lătești din Bărgan, până în 1963, de când este nevoit să lucreze ca muncitor necalificat, fotograf ambulant, trompetist, tehnician la Buhuși, Făgăraș, Șercaia și Brașov (1963-1965). În 1965 își reia studiile la Facultatea de Filologie, iar în anul II se retrage ca urmare a hărțuielilor neîncetate la care era supus de Securitate.

Debutează cu povestirea *Cum bate toba*, în revista „Luceafărul” (1966) și colaborează la „Gazeta literară”, „Viața Românească”, „Ateneu”. Debutul editorial se produce doi ani mai târziu cu volumul de proză scurtă *Camera de alături* care cuprinde în prima parte aspecte din copilărie și adolescență umbrite de cele întâmplate familiei, iar în partea a doua șantierul, închisoarea, periferia orașului, dar și tinerii aflați în derută pentru integrarea în societate, cei mai mulți stăpâniți de singurătate. *Singurătatea alergătorului de twist* redă atmosfera juvenilă – discoteca, barul, muzica – în timp ce *O, ce veste minunată* e o năvelă în care descrie mediul penitenciar și starea proaspătului eliberat din detenție, Gulimănescu, personajul care aduce mesaje familiilor celor rămași închiși și care va fi reluat în romanul *Ostinato* (1971) sub numele de *Guliman*. Romanul are un echilibru vizibil între mărturie și ficțiune deschizând tema gulagului românesc și dezvăluie adevărul despre tragedia →

Scribul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRUȚĂ

Redactori:

Mihai ENE
Oana BĂLUICĂ
Mihai FIRICĂ
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
Răzvan HOTĂRANU
Dan IONESCU
Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascribulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
apartine integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX Craiova,
str. Electroputere, nr. 21, tel. 0251 580431

Abonamente

la Scribul Românesc

Abonați-vă la revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxe incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763

→ umană sub totalitarism, cum subliniază și Ion Simuț. Monica Lovinescu susține că romanul *Ostinato* conturează „un univers cu ușa închisă”.

În 1968, când Cehoslovacia era invadată de trupele militare ale Tratatului de la Varșovia, impresionat de politica adoptată de România față de Moscova, de care se delimitează total, se înscrie în PCR în același timp cu Adrian Păunescu și Al. Ivasiuc. Beneficiază de unele privilegii, între care încadrarea sa ca redactor la „România literară” (1968-1973), primește permisiunea de a călători în Occident și în 1972 participă la Târgul de Carte de la Frankfurt, când acordă interviuri, spre disperarea delegației române, iar postul de radio Europa Liberă îi înregistrează fragmente din romanele *Gherla* și *Ușa noastră cea de toate zilele*, transmise ulterior pentru ascultătorii din România. Publică în ziarul „Die Zeit” din Hamburg (29 sept. 1972) articolul *Cenzura, autocenzura și paraliteratura*, apoi adresează scriitorului Heinrich Böll (11 sept. 1973) o scrisoare în care menționează o serie de interdicții literare impuse de oficialități scriitorilor români; originalul în limba română al scrisorii a fost publicat în revista „Ethos” (nr. 2/1975). În acest an trimite Uniunii Scriitorilor o scrisoare de protest privind excluderea lui Dumitru Țepeneag din uniune. Romanul *Ostinato*, care cuprinde relatări despre închisorile din România, este refuzat sistematic de editurile românești, dar reușește să-l publice în Germania la editura Suhrkamp în 1971 și în Franța, sub titlul *La cellule des libérables*, la editura Gallimard tradus și prefăcut de Alain Paruit (oct. 1971), apoi și în limba olandeză (1974). Cartea este bine primită de presa occidentală, iar autorul este declarat un „Soljenițin român”. Europa Liberă transmite în foileton fragmente din roman, mai târziu și din romanele *Ușa* și *Gherla*. Continuă să scrie și publică romanul *Ușa*, în Germania (*Die Tür*, 1972) și *Elles étaient quatre...*, în Franța.

Militant înverșunat și consecvent, în ianuarie 1977 Paul Goma se solidarizează cu mișcarea cehoslovacă pentru respectarea drepturilor omului, Charta 77, printr-o scrisoare deschisă difuzată la Europa Liberă. În luna februarie a aceleiași an îi adresează lui Nicolae Ceaușescu o scrisoare prin care îi cere să semneze și el Charta 77, iar în aprilie trimite un document Conferinței pentru Securitate Europeană de la Belgrad cu un program al unei mișcări pentru drepturile omului în România, cu câteva sute de semnături între care și a lui Ion Vianu și Ion Negoițescu. Aceste scrisori, prin care se cerea de fapt României respectarea drepturilor omului, au dus la intensificarea urmăririi sale de către Securitate, încercându-se de fapt anihilarea sa: compromitere, destrămarea anturajului, urmărire permanentă prin toate mijloacele tehnice, scrisori anonime de timorare și ținare într-o stare de tensiune, bătut pe stradă, amenințat cu moartea, fără a avea vreun sprijin din partea intelectualilor din țară, arestat și eliberat în urma unei campanii internaționale. Toate acestea l-au silit să emigreze. Înaintea plecării din țară generalul Pleșiță l-a chemat și i-a spus: „Noi nu te-am putut hali – să zicem că n-am vrut să ne mânjim. Dar noi suntem peste tot, avem oameni și mijloace peste tot. Dacă te-am fi lichidat aici, pe loc, ar fi ieșit scandal, ori noi, în momentul de față, nu vrem scandal. Așa că

am decis să te dăm pe mâna exilului românesc, care o să te halească în doi timpi și trei mișcări.”

La 20 noiembrie 1977 Paul Goma pleacă la Paris împreună cu soția și fiul lor de 2 ani unde solicită și obține azil politic. „Le Monde” (nr. din 22 nov. 1977) dă o știre referitoare la sosirea sa în Franța, alături de o notă în care dezvăluia atentatul comis de doi necunoscuți asupra jurnalistei Monica Lovinescu. La Paris trăiește modest, cu statutul de refugiat politic și drept de călătorie în toate țările, cu excepția României, continuând lupta împotriva regimului comunist și a lui Ceaușescu. Scrie cu sinceritate despre situația dificilă al exilatului și nu-și ascunde umilințele prin care trece, lipsa de bani, stresul... „Am avut o perioadă în care am făcut ceea ce făcusem și în România, adică zidărie, zugrăvit, tâmplărie”, îi mărturisea într-o scrisoare lui Dieter Schlesak (febr. 1983). În același timp susține cronică literară la Europa Liberă și Deutsche Welle, realizează la editura Albin Michel colecția EST/OUEST în cadrul căreia publică și romanul lui Bujor Nedelcovici, *Le Dernier Messenger*. Este urmărit în continuare de Securitatea română și la numai două luni oficialitățile de la București îi ridică cetățenia română pentru „trădarea intereselor poporului”.

În iulie 1981 președintele François Mitterrand propune să i se acorde lui și altor doi scriitori exilați la Paris cetățenia franceză, dar refuză: „Mai bine român fără cetățenie, refugiat politic în Franța, decât cetățean francez, în același paner cu Julio Cortazar și cu Milan Kundera”, răspundea la oferta făcută. Disidența lui este pusă sub semnul întrebării printr-o serie de atacuri în publicații din exil și din România fiind acuzat, între altele, că ar fi agent KGB. La 5 februarie 1981 primește prin poștă un colet care conținea o bombă, iar în martie 1982 un agent al Securității române se predă autorităților franceze și declară că ar fi primit sarcina de a-i asasina la Paris pe scriitorii Paul Goma și Virgil Tănase. Acest aspect se regăsește într-un episod oferit de Ion Mihai Pacepa în volumul-interviu realizat de Lucia Hossu-Longin în 2009. Episoadele prin care se încearcă intimidarea sau suprimarea sa, precum și toată teroarea din exil, sunt prezentate în volumul *Chasée-croisé*.

Continuă să scrie numai în română, dar cărțile sale sunt traduse în franceză, germană, olandeză, suedeză. După ce reușise să publice în franceză volumul *Gherla* (1976) și în suedeză (1978) în care demască persecuțiile politice și sistemul represiv din România anilor 1957-1958, publică *Dans le cercle* (1977), *Garde inverse* (1979), *Le tremblement des hommes* (1979, cu ediții în germană (1984), în olandeză (1985), *Chasée-croisé* (1983). Aceste ultime două volume cuprind mărturii puternice în confruntarea cu dictatura în țară și în exil. *Les chiens de mort* (1981) dezvăluie experimentele de reeducare prin tortură practicate între 1949-1952 la penitenciarul din Pitești, despre care a aflat când era în închisoarea din Jilava, apoi *Bonifacia* (1986), prin care încearcă recuperarea biografiei din copilărie și adolescență, *Le Calidor* (1987), subintitulat în versiunea românească „o copilărie basarabeană”, în care copilul nu uită calidorul/pridvorul casei. Volumele *Calidor* și *Patimile după Pitești* sunt apreciate în mod deosebit în 2001 de către 150

de critici literari și incluse pe o listă valorică.

În 1995 Paul Goma și-a anunțat candidatura la funcția de președinte al României, dar un an mai târziu și-a retras-o invocând că n-a reușit să obțină adeziunea numărului cerut de susținători. În 2002 președintele Ion Iliescu i-a adresat invitația de a se întoarce în România, dar a dat același răspuns pe care i-l comunicase mai înainte lui Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova: „Nu am ce căuta în țări comuniste controlate în continuare de KGB – la Chișinău – de fiica ei, Securitatea la București”. În 1999 Asociația Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO) a înaintat Comitetului Nobel trei propuneri de candidați la Premiul Nobel pentru Literatură, printre care și Paul Goma. Asemenea propunere a fost făcută și de către Academia Republicii Moldova în 2013, dar forurile cultural-științifice românești n-au reacționat în niciun fel.

În 1997 publică *Jurnalul I-III* care se referă la perioada 1978-1993 și cuprinde numeroase amintiri biografice, comentarii despre scriitori din țară și despre exilul românesc. În 2002 îi apare volumul *Săptămâna Roșie*, subintitulat *Basarabia și evreii*, publicat inițial în serial în revista „Vatra”, privind contextul în care a avut loc anexarea Basarabiei de către URSS în 1940, modul în care a acționat puterea sovietică în teritoriile ocupate și situația evreilor din aceste teritorii, după 22 iunie 1941, când armata română a venit în Basarabia. Volumul a stârnit o serie de polemici și controverse, fiind considerat de „natură antisemită”. Apariția lui în „Viața Românească” (nr. 6-7/2015), a dus la demiterea redactorului-șef adjunct de către Nicolae Manolescu. Mai multe reviste și scriitori s-au dezis de Paul Goma care, la rândul său, a dat în judecată conducerea USR și a Comunității Evreilor din România pentru „denunț calomnios”.

După 1989 Paul Goma încearcă o apropiere de țară și de scriitorii cu care avusese relații de prietenie, dar întâlnește aceeași rezistență. În 2019 îi apare cartea *Unde am greșit?*, ediție îngrijită de Mariana Sipoș, autoarea volumului *Destinul unui disident* (2005) și realizatoarea filmului *Strict secret: Paul Goma* care include documente din arhiva Securității, convorbiri cu scriitorul la Paris și numeroase momente din viața și activitatea sa. Volumul *Unde am greșit?* încearcă să clarifice, dacă e posibil, cum și de ce s-a petrecut despărțirea de prietenii săi, pe lângă o serie de alte aspecte care vin în sprijinul cunoașterii personalității scriitorului.

Editorialul de față era pregătit să apară în numărul pe februarie al revistei, dar, parcă premonitoriu, apare după ce scriitorul a încetat din viață, la 22 martie 2020, și devine un omagiu pentru curajul și întreaga sa activitate laborioasă. ■

Constantin
CUBLEȘAN

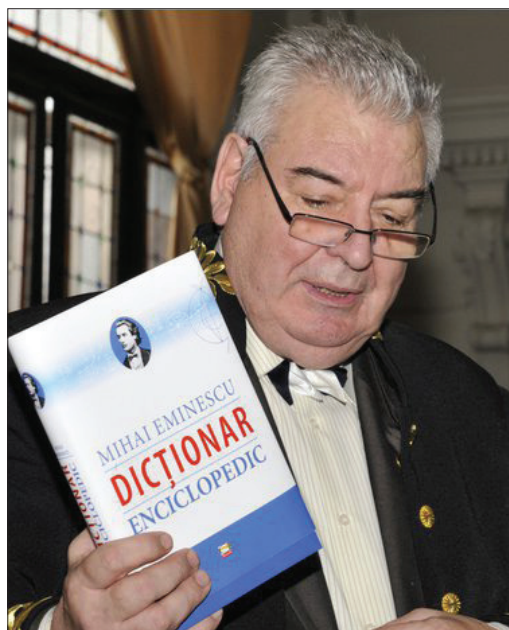
Compendiu al receptării critice – *Luceafărul*

Unul dintre cei mai consecvenți și autorizați comentatori ai operei (și vieții) lui Mihai Eminescu, autor a numeroase studii analitice și comparatiste (*Spre un nou Eminescu*, 1993; *Căderea în sus a „Luceafărului”*, 1993; *Narcis și Hyperion*, 1979; *Plânsul Demiurgului*, 1998; *Mihai Eminescu – Dicționar enciclopedic*, 2013 ș.a.), Mihai Cimpoi abordează, de data aceasta – *Hyperion și Demiurg* (Editura PrincepsMultimedia, Iași, 2019), problema „Luceafărului”, ca mit și dramă existențială. Cercetarea sa axându-se pe „demonstrarea faptului că ființa eminesciană se înfățișează, prin aspectele fundamentale ale manifestării ei în cadrul imaginarului mitopo(i)etic, ca o *ființă tragică*”. În acest sens, urmărește abordarea critică a poemului, de către cercetătorii mai recenți (de la G. Călinescu încoace, cu precădere), în acele întreprinderi hermeneutice care cată să depășească simpla acceptare a poemului ca alegorie a *sortii poetului*, cum sugera, într-o notiță, poetul însuși, într-unul din manuscrisele sale. Din acest punct de vedere, demersul lui Mihai Cimpoi are caracterul unui veritabil compendiu al receptării critice, urmând o „trecere în revistă” a diverselor moduri de abordare, cu menționarea succintă a esențialului unghiurilor de perspectivă ale acestora („a trebuit să facem un adevărat *tour de force* pentru a parcurge / metaliteratură / despre poem – imensă /.../ căci se ridică la o cifră astronomică /.../ multe studii profunde dar și multe interpretări aberante”). Astfel, C. Noica marchează faptul că *Luceafărul* care nu obține din partea Demiurgului, ființa pământeană, poate fi considerat ca „un Faust exasperat”.

Din toate interpretările criticul selectează referințele la „sentimentul acut al depărtării”, prezent nu doar în poem dar mai ales în drama eroului acestuia, urmărind așadar „depărtarea lăuntrică a abisurilor sufletești, și cea exterioară, a abisurilor cosmice – ambele, însă, de natură ființială – ce apar ca o marcă a imaginarului mitopo(i)etic eminescian”.

Lecturând poemul din perspectiva intrupării, Lucia Cifor, Rodica Marian, Aurelia Rusu, Svetlana Paleologu-Matta, Edgar Papu etc., sunt de părere că „există o *depărtare* figurată, ca lume a «ființei ce nu moare» și ca lume a «neființei divine»”, văzută de exegeți „ca sfere nuanțate ale *Luceafărului* și ale lui *Hyperion*, congener *Demiurgului*”.

Pentru Mihai Cimpoi, *Ființa eminesciană* este „prin excelență *sintetizatoare*” iar *Omul eminescian* „având ca și omul Renașterii, caracterizat de Bruno, o ființă ce preferă *căutarea găsirii*”. El avansează ideea că „intenția de a schimba finalul după publicarea lui”, cum nota Eminescu într-o notă din

Mihai Cimpoi

manuscrise, „conturează clar posibilitatea de a-l interpreta ca *mit* (ca atare) și ca *dramă existențială*”. Interpretare ce ni-l impune pe Eminescu drept un „poet esențialmente tragic”. Pe firul acestei demonstrații, exegetul aduce în discuție opiniile diferiților critici de mai înainte, antrenați în ideea găsirii unei „chei noi originale exegetice”. Așa, Theodor Codreanu „identifică în povestea *Luceafărului* însuși arheul Eminescu”; pentru Tudor Vianu, *Luceafărul* este „o sinteză a categoriilor lirice mai de seamă pe care poezia lui Eminescu le-a produs mai înainte”; Mihail Dragomirescu remarcă „originalitatea de natură *fantastică*”; D. Caracostea surprinde la Eminescu, în poem, un „act de sfășiere între «valorile vieții de aici»”; Petru Creția vede aici, lumea însăși a poeziei ca tristețe cosmică”; Zoe Dumitrescu-Bușulenga „găsește în *Luceafărul* /.../ o structură bipolară de sorginte Kantiană”; pentru I. Negoieșcu „Cerule ar fi un mormânt, precum în visele neptunice (din *Mortua est!* sau *Melancolie*), iar tărâmul din care descinde *Hyperion* este un tărâm al Morții”; tragismul *Luceafărului*, după Ioana Em. Petrescu ar consta „în revelarea prin zborul lui *Hyperion* a gândului /.../ că lumile se nasc și mor într-o eternă devenire” etc. etc.

Toate aceste opinii vin în sprijinul demonstrației lui Mihai Cimpoi privitoare la tragismul operei eminesciene. „Vrând-nevrând poetul descoperă – spune criticul – cu neliniște interioară, neliniște de natură metafizică, acel nod al contradictoriului din lucruri, care este anume nodul tragic”. Și mai departe: „Eminescu trăiește deosebit de adânc descoperirea acestei rațiuni ultime a lumii, proiectând motivul vieții ca vis într-o viziune intens colorată otologic”. Acest „vis

al morții-eterne” se constituie, spune Mihai Cimpoi, într-un „principiu structurant al universului” eminescian. Astfel încât, *omul eminescian* este prin excelență un om tragic. Această vocație tragică e „secondată și de o dăruire de sine consumului sufletesc continuu, ce traduce antinomicul într-o oglindire narcisic-ataractică în străfundurile ființei, în chiar limitele ei”. Pentru Mihai Cimpoi, poemul este considerat ca o operă „coronară”, ca „un poem sinteză ce finalizează imaginarul mitopo(i)etic eminescian. În el regăsim – rezumativ, quintesențial – marca ontologică a omului român”, iar sentimentul acut al depărtării, apare „acolo unde poetul vorbește de fiorul neființei care-l cuprinde”. Depărtarea „dintre contingent și transcendent este tragică” ea fiind circumscrisă „*depărtării* pe care o distingea Bruno între un infinit al lumii și infinitul totalității, amândouă integrate într-o unitate cosmică. Unul este infinitul-infinit (rece, nemuritor) care «nu acționează și nu pătimizește, în timp ce infinitul-finit acționează și suferă». Infinitul-infinit, adică infinitul totalității este reprezentat în imaginarul multiplelor lumi în cuprinsul imens al cărora zboară fără opreliști și fără a se direcționa spre un Centru anume, ca *Hyperion*, Magul călător în stele”.

Demonstrația lui Mihai Cimpoi are ca mobil tocmai intenția ulterioară a lui Eminescu de a reface finalul poemului „a la Giordano Bruno”. El caută elemente de suport în variantele poemului, pe care le reproduce și le comentează în acest sens, astfel încât studiul devine deopotrivă și o revedere a nuanțelor de diferențiere a variantelor cunoscute ale poemului. Pentru a concluziona: „În ciuda tuturor redactărilor, reluărilor, abrevierilor, transcrierilor – pagină cu pagină, coloană cu coloană – avem un *palpabil continuum* imaginar, vorbind în termenii lui Burgos, sau un întreg pe care-l putem defini cu un termen filosofic drept *ipseitate*. Întrucât avem de-a face cu o dramă existențială, dramă a existenței (ființei), putem extrapola definiția, spunând că poemul se prezintă ca ceva imanentizat, ca ceva închis în sine, în propria esență, fără o cauzalitate exterioară”. Astfel încât „Nietzsche ne ajută să aplicăm lui Eminescu o grilă ontologică, omul eminescian fiind prin excelență un om tragic «teribil și problematic»”.

Amplul studiu, datorat lui Mihai Cimpoi, propune și deschide o cale de interpretare incitantă, coborând exegeza în substraturile intenționale, de sorginte filosofică, ale poemului, cu unghiul de perspectivă metodologică al cercetării oferit de postmodernismul reinterpretărilor analitice, specifice incisivității spiritului actual. ■

Răzbunarea lui Tyche – sau acel adevăr de care ne temem cu toții (Trump? China? Putin? Cine controlează ceea ce se întâmplă?)

COVID-19 a venit și va trece – dar mai contează și ce va rămâne în urma lui. Întrebarea care se pune este: de ce, în anumite țări, criza coronavirus poate accentua și face încă și mai vizibile hibe preexistente? De fapt, într-o vreme a incertitudinii, în care Tyche – zeița greacă a norocului (*Fortuna*, la romani) – pare a-și fi întors fața de la noi, întrebările sunt chiar mai subtile: de ce lumea liberă are mereu mai multe dileme decât regimurile autoritare?

Păcate și virtuți

Înainte de orice, această criză – de pe toate ecranele, pe toate meridianele – ne arată că oamenii, peste tot, sunt din aceeași plămădă. Da, fiecare comunitate (etnică, națională, statală etc.) își imaginează că e *altfel*, și în bine, și în rău. Dar, în realitate, diferențele sunt *de formă* (culturale), nu *de fond* (naturale). Din Japonia în Franța și din Italia în România, rafturile magazinelor au fost golite imediat ce oficialitățile au cerut oamenilor să nu se înghesuie la cumpărături. Da, fiecare cumpără altceva: în București au dispărut mai întâi făina și drojdia, în Paris au fost cumpărate pastele (dar, nicio grijă, apoi au cumpărat și făina!). Peste tot (în democrații), politicienii-s criticați pentru că nu sunt capabili să asigure dezinfecțanți, măști de protecție, aparate ventilatoare pentru plămâni etc. Peste tot, în fiecare țară, oamenii stau în casă cu greu – aceiași oameni (printre care mă număr și eu) care înainte și-ar fi dorit mai multe zile libere, în care să citească și să scrie! Toți prietenii pe care îi am la Paris, români sau francezi, imaginează tot felul de trucuri pentru a ieși din casă: toți au dat în patima *jogging*-ului, plimbarea animalelor nu mai e o corvoadă, ci o plăcere, iar cumpărăturile-s alibiul cel mai la îndemână pentru o evadare. Am văzut, prin magazinele prin care am intrat grăbit eu însumi, oameni care cumpărau câte trei cepe (nu glumesc), și asta din motivul că poliția, dacă te oprește prin fața magazinelor, cere să le arăți un bon cu data și cu ora respectivă.

Cele 5 zile care au închis Franța

Primele semne clare, oficiale, în Franța, despre o posibilă carantină generalizată s-au dat în ziua de joi, 12 martie a.c. Sâmbătă, 14 martie, la ora locală 19:45, prim-ministrul Edouard Philippe și Ministrul Sănătății anunțau că toate localurile

publice „care nu-s indispensabile” (restaurante, bistrouri, terase, săli de spectacole etc.) se vor închide la miezul nopții ce tocmai începea. A doua zi, duminică 15 martie, profitând de soarele generos (dar și de votul pentru primul tur al alegerilor locale!), oameni mulți au ieșit pe străzi, bulevarde și în parcuri (și eu m-am numărat printre ei) – provocând seara, în jurnalele TV, mustrări din partea medicilor, care au început să spună, clar, că ce este mai rău abia va veni. În fine, luni 16 martie, la ora 20, președintele Macron a anunțat inevitabilul: de a doua zi, marți 17 martie, la ora 12, toate ieșirile din casă care nu-s esențiale vor fi descurajate (și amendate, de la 135 de euro în sus), iar cei care ies trebuie să aibă asupra lor un formular sub semnătură (ceea ce, peste vreo săptămână, avea să se impună și în România). Am ieșit în acea dimineață de marți, pe la 10 și ceva dimineața, iar apoi, după prânz, am văzut orașul înghețând; de notat că, în acea primă zi, poliția nu a dat amenzi, ci doar avertismente. Joi 19 martie am mai mers la birou, aparent normal – reușind să direcționez liniile de telefon spre domiciliu, pentru a lucra de acasă, și fixând cu colegii să venim pe rând, pentru corespondență și pentru a mai uda plantele din micile noastre birouri din blocul UNESCO. În fine, luni 23 martie a trebuit să merg iarăși la birou, pentru semnarea unor acte, într-un eveniment în teorie fericit: România a depus, în acele zile, alături de alte șapte state europene, un dosar transnațional pentru includerea pe lista Patrimoniului Mondial Imaterial a „Tradiției creșterii cailor lipițani” – dar, în aceste zile, cine mai are ochi și urechi pentru veștile bune?

Marea diferență și păpușarii afacerii

Văzând dezordinea politică instaurată la nivel mondial – din China în SUA și din Europa în Rusia –, am o certitudine și o nelămurire. Nelămurirea este: nu văd un stat/o putere mai mică sau mai mare care să aibă ceva de câștigat din această criză (pe termen mediu & lung), deci nu văd ce sinucigaș ar fi planificat așa ceva. Iar certitudinea e: niciun stat, dar absolut niciunul, nu era pregătit pentru această criză medicală, vizibilă peste tot. *Marea diferență* este alta: în democrații se află totul, imediat, cu scandal uneori, pe când în autocrații se află numai ce dă voie regimul/puterea. În rest, democrații sau autocrații deopotrivă, niciun stat nu are, la ora la care scriu (final de martie a.c.), o soluție pentru ceea ce se întâmplă.

Așadar, spuneam, oamenii – chiar din culturi diferite – au aceleași reacții. Franța are propriile teorii ale conspirației – unele generale, identificabile în România sau în alte țări,

dar și altele, proprii. Una, în schimb, e mai interesantă: s-a vorbit despre un medic din Marsilia, Didier Raoult, care prin februarie a spus că el vindecă noua gripă cu un tratament bazat pe *chloroquină*. Deocamdată nu e clar dacă omul e un profet al salvării (cum spun unii) sau un rebel dornic de publicitate (cum spun mai mulți). Dar cert e că medicamentele bazate pe respectiva substanță s-au epuizat în câteva zile în toate farmaciile Hexagonului (în România *y compris!*).

Nu mă pricep la farmacologie, nu mă pronunț. Știu că, până la urmă, adevărul va ieși la iveală. Deocamdată, ceea ce văd este că *păpușarii* întregii afaceri sunt toți oportuniștii care încearcă să profite de această stare de fapt: emisiuni TV tembele, pentru panicat populația; reclame comerciale demne de dispreț, care exploatează frica oamenilor; comercianți de leacuri-minune, în disprețul evidenței; hoți,

în sensul grav al cuvântului, capabili să fure material medical din spitale și să le vândă la negru; răspândaci ai celor mai panice și fanteziste teorii; postaci cu pasiuni de ciocli ai statisticii, care tot publică pe rețelele sociale evoluția numărului de morți și de contaminați, de parcă aceste cifre n-ar fi la îndemână oricui, pe site-uri oficiale; contestatarii tuturor regimurilor, cei pentru care *nimic* nu e bine, care identifică mii de probleme – dar propun *zero* soluții; înțelepții făcuți din pixelii ecranelor și din plictiseala noastră, care au multe frustrări și zero bun simț etc. Atenție: aceste creaturi n-au ieșit la iveală numai în România!

Puterea lecturii

Astfel de crize ne învață să apreciem pe cei care citesc, cu onestitate, și care au eterne nelămuriri. Temeți-vă de cei care citesc doar ce scriu ei înșiși, își inventează diplome sau specializări din nimic și care vor să ne învețe cum se învârtă globul, datorită lor! Oamenii care citesc pagini multe și diferite au o mulțime de dileme, mai multe întrebări decât răspunsuri. În teorie, ei capătă, treptat, o imunitate față de prostiile care apar în media. Cele/cei care nu citesc, în schimb, au păreri puține dar fixe și, de regulă, au răspunsuri chiar și atunci când nu-i întreabă nimeni.

Continuare în p. 6

Mihai
ENE

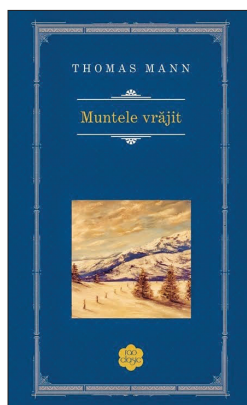
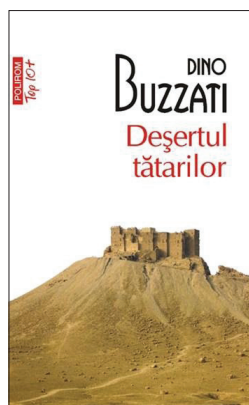
Așteptare, pericol, oportunitate

Când tânărul ofițer Giovanni Drogo ajungea la fortăreața Bastiani, plasată la granița de unde începea deșertul, nu bănuia că își va petrece toată viața așteptând un singur lucru, dar care părea iminent: invazia tătarilor. După cum se știe, întregul roman al lui Dino Buzzati, *Deșertul tătarilor*, este construit în jurul acestei așteptări încordate. Din momentul în care ajunge la garnizoană, Drogo resimte solitudinea și lipsa de activitate, dar rutina cotidiană, care în mod normal ar trebui să erodeze rapid orice spirit și să-l arunce în depresie este animată de singurul gând viu: amenințarea atacului venit dinspre deșert.

De la început totul este pus sub semnul vagului, al nesiguranței și al impreciziei, spațiu în care își fac loc tot felul de bănuieli, de supoziții despre care nu se știe cât de reale sau adevărate sunt. Zilele și apoi anii trec în mod egal, chiar dacă se mai animă în jurul unor pseudo-evenimente, precum apariția, la orizont, a unei echipe care măsoară terenul și despre care nu se știe ce scop are. Dar este un nou prilej de a avansa noi ipoteze și de a ține viu mitul invaziei tătarilor, despre care doar se bănuiește că ar locui undeva, dincolo de deșert...

Astfel, în vidul cotidian, amenințarea invaziei tătarilor se convertește într-un ideal dezirabil: singurul scop pentru care trăiește Giovanni Drogo începe să fie această luptă cu tătarii. Mai mult decât o oportunitate de a dovedi eroism și de a câștiga niște lauri mai mult sau mai puțin iluzorii, acesta devine unicul eveniment care ar da un sens zecilor de ani petrecuți doar în compania tovarășilor de veghe. În scurtele sale permisi, Drogo află cum se schimbă lumea din care el, de fapt, s-a retras în momentul în care a acceptat această misiune la frontieră, însă totul i se pare puțin important, preocupările comune ale oamenilor sunt derizorii în comparație cu menirea de a apăra țara – și chiar civilizația! – de năvălirea barbarilor.

În final, ajuns la o vârstă și bolnav, când nimeni nu mai credea în mitul tătarilor, invazia chiar se produce. Drogo, chiar și slăbit de boală, își dorește să lupte, dar noul comandant al fortului îl trimite în oraș de urgență, eroul auzind doar, de la depărtare, zgomotul luptei. Ceea ce așteptase și chiar începuse să-și dorească de la un moment dat, se întâmplă, dar se întâmplă târziu, lui Drogo refuzându-i destinul cea mai importantă confruntare a sa, care-ar fi putut da sens unei vieți astfel pierdute. De altfel, el va muri repede, anonim, într-un hotel oarecare, singur și neîmpăcat.

Într-un alt roman emblematic al secolului XX, *Muntele vrăjit*, de Thomas Mann, nici Hans Castorp, nu-și închipuia că, în loc de câteva zile, vizita sa la sanatoriul din Davos se va prelungi cu șapte ani. Tânărul Castorp va descoperi în sanatoriu o Europă în miniatură, diverse personaje fascinante, având posibilitatea să cunoască, într-un spațiu limitat și în condiții strict impuse, mult mai multe decât ar fi putut cunoaște, probabil, dacă ar fi rămas în Hamburgul natal, unde ar fi construit nave și ar fi avut contact cu o pătură socială restrânsă. Aici însă îi cunoaște pe Lodovico Settembrini, umanistul democrat, liberal și naționalist în sensul romantic al termenului, pe opozantul său ideatic, Naphta, evreul devenit iezuit, anarhist și radical, pe Clawdia Chauchat, iubirea incitantă și periculoasă, genul

de *femme fatale* decadentă, de care Hans Castorp este atras erotic, dar și alte personaje care întregesc panopia tipurilor europene și tabloul ideatic occidental de la începutul secolului XX.

Dacă, la început, Castorp este perfect sănătos, în timp ce zilele trec înconjurat de bolnavi cu tabieturi impuse de boala de plămâni, pe care tinde să le împrumute și el, începe să se simtă straniu, i se pare că are puțină febră și să-și verifice temperatura zilnic, precum toți ceilalți și chiar dacă starea subfebrilă inițială nu ar fi impus neapărat un tratament, preferă să își prelungească șederea, să fie ținut sub observație și apoi devine chiar un bolnav obișnuit. În cazul său, boala este mai degrabă una autoimpusă, fie de context, fie de subconștient, pentru că niciodată starea de sănătate nu i se agravează în asemenea măsură încât să-i fie pusă viața în pericol. Boala devine, precum tătarii în cazul lui Giovanni Drogo, aspectul esențial în jurul căruia se construiește propria existență. Însă, spre deosebire de ofițerul italian, pentru care reclusiunea înseamnă renunțarea la aproape toate plăcerile vieții, Castorp are privilegiul unei societăți care îl educă, îl formează și, după cei șapte ani simbolici, el se va întoarce total schimbat în lume. Izolarea tânărului Castorp înseamnă, dimpotrivă, o deschidere și o oportunitate de care va profita din plin.

Și Drogo, și Castorp, așteaptă... sunt nevoiți să aștepte. Dar dacă Drogo așteaptă pasiv, în tensiune, un pericol transformat în ideal și care va veni prea târziu, așteptarea lui Castorp este una activă și transformatoare, el se însănătoșește – dacă va fi fost, vreodată, cu adevărat bolnav – și este pregătit să își continue viața de pe alte premise decât cele inițiale, pentru care fusese pregătit.

Pericolul lui Drogo, atacul tătarilor, deși, după un timp, se transformă aproape într-un mit și pare imaginar, se dovedește, în final, cât se poate de real și de grav. Pericolul lui Castorp, boala de plămâni, deși devine din ce în ce mai reală și mai serioasă, se dovedește în final a nu fi fost atât de gravă și avem chiar suspiciuni în privința existenței ei, părând mai degrabă una imaginară.

Astfel, avem de-a face cu două ipostaze foarte diferite ale așteptării și izolării, cu oportunități diferite, în care contextul conduce în direcții diametral opuse în privința cunoașterii lumii și a desăvârșirii propriei existențe. ■

Continuare din p. 5

Numai manipulatorii, interesații sau *prostuții*/idiotii utili pot crede că o pagină scrisă poate face rău *per se*. În anii din urmă, în Germania s-a republicat inclusiv „Mein Kampf” a lui Hitler, dar cu adnotări ale unor istorici, iar rezultatul e benefic. În curând voi lansa, cu universitari români, un astfel de proiect, cu texte ale legionarismului românesc, care oricum circulă sau sunt pompate la noi (!) prin bizare subterane ale internetului anti-occidental.

Fiecare țară are complotiștii pe care îi merită

Unii fac anticipat prohodul lumii libere – gata, vine Apocalipsa, numai dictatorii eternizați la putere ne mai pot salva! Alții anunță moartea ONU, UE etc., „tot ce știți nu va mai

fi la fel” ș.c. – adică *acel gen* de „expertiză” pe care îl poți obține, pentru zece lei/doi euro, de la orice „ghicitoare cu ghiocul” care vă iese în drum. Unii l-au descoperit acum pe numitul David Icke, un fost cronicar sportiv englez (i-am citit, într-o vacanță la Mamaia, în lipsă de altceva, o carte tradusă la noi), care a decis să facă senzație spunând că Regina Angliei și alți lideri ai lumii sunt reptile/reptilien etc. („invazia reptilienilor” a fost tema unui TV-serial SF prin anii '80, reluat apoi după 2000 etc.). Alții îl acuză de conspiraționism pe Bill Gates (unul dintre puținii magnați planetari care, de ani de zile, avertizează și dă bani pentru prevenirea unor posibile epidemii!) – *pentru că era la mintea găinii că epidemii vor mai fi în lumea noastră, după cum au tot fost*, în ultimele milenii de Istorie cunoscută!

În Franța, Marinne Le Pen prevestea, pe 28 martie a.c., moartea Uniunii Europene – ziua în care ministrul francez al Forțelor Armate anunța că un helicopter militar modificat *ad-hoc* a dus primul transport de pacienți cu COVID-19 din Franța (Metz) până în Germania (Essen), și că vor mai urma, posibil, alte transporturi. Germania are și ea mari probleme cu maladia, dar are „paturi de primă urgență” în număr mai mare.

PS: (sâmbătă, 28 martie a.c.) pe când încheiam acest text, premierul francez E. Philippe a ieșit în a *n*-a conferință de presă. Nimeni nu se aștepta să dea vești bune – dar măcar știm că în democrații (spre deosebire de alte regimuri/sisteme) *transparența* și *informația* sunt norma, la bine și la rău. ■

(va urma)